

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาชุมชนเผ่าม้งบ้านขุนช่างเคี่ยน เป็นการศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชุมชนม้ง ผู้ศึกษามุ่งเน้นกลุ่มหอพื้นบ้าน ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพร เครื่องมือ การสืบทอด และกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญา ซึ่งผู้เข้าไปศึกษาได้เข้าไปศึกษาด้วยตนเอง เพื่อรวบรวมข้อมูลในด้านที่เกี่ยวกับกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านเพื่อให้เข้าใจถึงบริบทปรากฏการณ์ของชุมชนในกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านตลอดจนความเป็นอยู่ของชุมชนที่ต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ซึ่งผู้ศึกษาได้เข้าไปเก็บข้อมูลเป็นช่วงๆ ตามขั้นตอนของการจัดเก็บข้อมูลและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังขาดหายการศึกษาครั้งนี้ได้อาศัยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนดังนี้

- 3.1 สถานที่ดำเนินการวิจัย
- 3.2 ประเภทของข้อมูล
- 3.3 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 กระบวนการดำเนินการวิจัย
- 3.6 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สถานที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ หมู่ 4 บ้านขุนช่างเคี่ยน ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่

3.2 ประเภทของข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเภทของแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการประชุมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมโดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุม การสนทนากลุ่ม เป็นต้น รวมถึงการสังเกตการอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสำรวจ และข้อมูลจากทีมวิจัย เป็นต้น

3.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารวิชาการ หนังสือ ตำรา รวมถึงเอกสารที่ได้มีการรวบรวมและแสดงข้อมูลในพื้นที่บ้านขุนช่างเคี่ยนทั้งยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนพัฒนาหมู่บ้านสามปี (พ.ศ. 2552-2554) ขององค์การบริหารส่วนตำบลช้างเผือก

3.3 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

3.3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและบุคคล

ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าและได้พยายามหาความรู้เอกสารวิชาการ ตำรา และบทความต่างๆ ตลอดจนรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประเด็นสำคัญของการศึกษาคือ กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชุมชนเผ่าม้ง โดยผู้ศึกษาได้ค้นคว้าและทำความเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะสามารถอธิบายและวิเคราะห์ประเด็นที่สนใจและนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เอกสารที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัย เช่น คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพ เอกสารการพัฒนา การแพทย์แผนไทย การสืบทอดความรู้เครือข่ายการเรียนรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลสุขภาพ องค์ความรู้เกี่ยวกับชนเผ่าม้งและรายงานการวิจัยต่างๆ

การศึกษาข้อมูลจากบุคคลเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งหลังจากที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่างๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและมั่นใจมากยิ่งขึ้นจึงได้ปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาในประเด็นที่ผู้ศึกษาสนใจศึกษา นอกจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ผู้ศึกษายังได้ปรึกษาแลกเปลี่ยน

ประสบการณ์กับผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์ในงานวิจัยที่เกี่ยวกับหมอพั้นบ้านและพืชสมุนไพร รวมทั้งผู้มีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยเช่นกัน

3.3.2 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่

ผู้ศึกษาได้เลือกพื้นที่ในชุมชนของชนเผ่าม้ง บ้านขุนช่างเคี่ยน ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง เชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับหัวข้องานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งผู้ศึกษามีเหตุผลในการเลือกพื้นที่แห่งนี้ผลการทำศึกษาวิจัย คือ ชุมชนนี้เป็นพื้นที่ชนเผ่าม้งอาศัยอยู่เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตของชุมชนยังผูกพันกับการใช้พืชสมุนไพรดูแลสุขภาพเป็นชุมชนที่มีพ่อหมอแม่หมอ ที่ทำการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ด้วยพืชสมุนไพร และมีการสืบทอดความรู้ในการใช้พืชสมุนไพร จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งต่อมา

เมื่อคัดเลือกพื้นที่ที่ทำการศึกษาแล้ว ผู้ศึกษาจึงเข้าไปในพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่และเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบตลอดจนได้ติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชนในหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นต่อไปนี้

การศึกษากุมิปัญญาด้านพืชสมุนไพร ผู้ศึกษาได้ทำการพูดคุยกับหมอพั้นบ้านที่มีการใช้พืชสมุนไพรในการรักษาพยาบาล โดยสอบถามที่มาของความรู้ว่าได้รับความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรมาจากแหล่งใด มีการสั่งสมและสืบทอดในลักษณะใด มีคุณค่าทางการรักษาเป็นอย่างไร วิธีการใช้สมุนไพรตลอดจนวิธีคิด ความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับ การใช้พืชสมุนไพรเป็นอย่างไร และในชุมชนมีวิธีการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรอย่างไร รวมถึงการจัดสนทนากลุ่มทั้งกลุ่มของผู้รับการสืบทอดในลักษณะที่เป็นศิษย์หมายถึงผู้รับการถ่ายทอดสูตรตำรายาสมุนไพรที่ผู้ถ่ายทอดได้ดูแลพฤติกรรมความตั้งใจและความสนใจของผู้ที่จะมาเป็นศิษย์จนแน่ใจว่าจะสามารถสืบทอดได้ และนำสมุนไพรไปรักษา และผู้เยียวยาผู้อื่นได้ต่อไปที่ไม่เป็นศิษย์ หมายถึง ผู้ที่เคยรับเอาสูตรตำรายาสมุนไพรเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขและรักษาความเจ็บป่วยของตนเองและบุคคลในครอบครัว

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาจึงมีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคและเครื่องมือ ดังนี้

3.4.1 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ที่ใช้การตั้งคำถาม โดยมีเพียงคำถามที่นำไปสู่การพูดคุยสนทนาที่ดำเนินไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งให้ผู้สัมภาษณ์ไม่รู้สึกรู้สีกว่ากำลังถูกสัมภาษณ์ และไม่รู้สึกรู้สีก้อด้าบากใจในการสนทนาแต่ละครั้ง ทั้งนี้การพูดคุยจะต้องพยายามให้ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นของตัวเองมากที่สุด ตามแนวคำถามหรือประเด็นที่ผู้ศึกษาได้เตรียมหรือกำหนดมาไว้ล่วงหน้าตามของเขตเนื้อหาของการศึกษา ซึ่งการที่จะได้ทราบข้อมูลที่เป็นจริงหรือถูกต้องนั้น ต้องสร้างความคุ้นเคยสนิทสนมเพื่อให้เกิดความไว้นั่นเชื่อใจ ดังนั้นการสัมภาษณ์จึงเป็นการพูดคุยที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่สามารถกำหนดตายตัวได้ บางครั้งอาจสามารถเพิ่มประเด็นคำถามได้ แต่บางครั้งต้องลดประเด็นในการถามลงแล้วแต่สถานการณ์ ซึ่งบางครั้งบุคคลเป้าหมายหรือกลุ่มเป้าหมายอาจพูดนอกประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องพยายามที่จะควบคุมประเด็นที่ต้องการให้ได้ ซึ่งบางครั้งจะต้องใช้ระยะเวลาบ้างในการดึงประเด็นกลับมา ซึ่งใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรการก่อเกิดภูมิปัญญาและกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญา

- มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ด้านใดบ้าง และใช้อย่างไร
- มีการนำพืชสมุนไพรประกอบอาหารและใช้อย่างไร
- มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ด้านการใช้สอยอย่างไร
- มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ตามพิธีกรรมความเชื่ออย่างไร

2. กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญา

- สถาบันที่ทำหน้าที่สืบทอดภูมิปัญญาบทบาทของสถาบันครอบครัว สถาบันการแพทย์ สถาบันการศึกษา
- บุคคลที่ทำหน้าที่สืบทอด หมอพื้นบ้าน ผู้รับการสืบทอด

3. การจัดการพืชสมุนไพรตามธรรมชาติ

- ความคงอยู่ของชนิดพืชสมุนไพรในธรรมชาติ

- การขยายพันธุ์ของพืชสมุนไพร
- การอนุรักษ์พืชสมุนไพร

3.4.2 การสังเกตการณ์ ผู้วิจัยได้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ควบคู่ไปขณะทำการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย การสนทนากลุ่ม การไปเยี่ยมชมที่บ้านซึ่งการสังเกตนี้บุคคลเป้าหมายจะไม่ทราบว่าถูกสังเกตอยู่ ซึ่งได้มีการบันทึกกระบวนการไปพร้อมๆกัน เพื่อเป็นการค้นหาข้อมูล ตลอดจนเป็นการตรวจสอบข้อมูลไปในตัว

3.4.3 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยจัดสนทนากลุ่มกับพ่อแม่ แม่หมอ ผู้อาวุโส ผู้ที่มีความรู้เรื่องพืชสมุนไพร และชาวบ้านที่มีความสนใจในเรื่องการรักษาด้วย พืชสมุนไพร การสนทนากลุ่มผู้ศึกษาได้ใช้พลวัตของกลุ่ม (Group dynamic) เป็นการกระตุ้น สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นและทัศนคติอย่างเปิดเผยและจริงใจในการสนทนา ซึ่งความคิดเห็นของคนหนึ่งในกลุ่มสามารถไปกระตุ้นให้คนอื่นๆ ได้ซักพุด อยากรแสดงทัศนะและ ประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพด้วยพืชสมุนไพรทั้งของตนเอง การรักษา ผู้อื่น และการเรียนรู้ การถ่ายทอด การเรียนรู้ สามารถแบ่งออกไปเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะแรก เป็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้นำและกลุ่มคนที่สนใจในเรื่อง โดยเป็นการสนทนากลุ่มในเรื่องบริบทชุมชนทั่วไปของชุมชนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง กับวิถีชีวิตของชนเผ่า การรักษาด้วยพืชสมุนไพร สถานการณ์พืชสมุนไพรในชุมชน องค์ความรู้ ด้านพืชสมุนไพรของชนเผ่ามังฆูนช่างเคียน รวมถึงปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อ กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรของชนเผ่ามังฆูนช่างเคียน

ระยะที่สองเป็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้นำ พ่อแม่แม่หมอ ในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

- มีการใช้ภูมิปัญญาในการจัดการพืชสมุนไพรอย่างไร
- มีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหนที่จะต้องใช้ภูมิปัญญาในการจัดการชนิดและจำนวนของ พืชสมุนไพร
- มีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหนที่จะต้องสืบทอดและอนุรักษ์พืชสมุนไพร

- ใคร หรือสถาบันใดที่ควรทำหน้าที่สืบพยานปัญหา
- มีการสืบพยานความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรอย่างไร
- ชนิดของพืชสมุนไพรตามธรรมชาติปัจจุบันมีชนิดใดบ้าง ความอุดมสมบูรณ์ปัจจุบันแตกต่างจากเมื่อก่อนอย่างไร มีการจัดการอย่างไรเพื่อความอยู่รอดของคนในชุมชน

3.4.4 การสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก (In-depth Interview) โดยเลือกสัมภาษณ์พ่อแม่หมอในชุมชนซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการรักษา และการถ่ายทอดความรู้ที่ต่างกันไป และสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนที่มีความรู้เรื่องพืชสมุนไพร

3.4.5 การสำรวจ (Surveys) โดยใช้การเดินสำรวจแบบสุ่ม (Random sampling) ซึ่งเป็นการเดินสำรวจพืชสมุนไพรโดยผู้ที่สำรวจประกอบไปด้วยพ่อแม่หมอ แม่บ้าน พ่อบ้าน เยาวชน และกลุ่มผู้ที่สนใจ โดยมีการสำรวจทั้งในชุมชนบ้านขุนช่างเคี่ยนและบริเวณป่ารอบๆ หมู่บ้าน เนื้อหาที่สำรวจประกอบด้วย

1. ความหลากหลายของพืชสมุนไพร
 - ประเภทและชนิดของพืชสมุนไพรที่มีในชุมชน
 - ประเภทของพืชสมุนไพร (พืชยืนต้น/พืชล้มลุก)
 - สรรพคุณของพืชสมุนไพร
2. การจัดการพืชสมุนไพร
 - การปลูกและการดูแลรักษา
 - ระบบนิเวศที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโต
 - การแปรรูปและการนำไปใช้

3.4.6 วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ผู้ศึกษาได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้คือ เครื่องบันทึกเสียงใช้บันทึกในการสัมภาษณ์พ่อแม่หมอและชาวบ้านที่สนใจในเรื่องพืชสมุนไพรซึ่งสามารถทำให้เก็บข้อมูลได้ครบถ้วนและกล้องถ่ายรูปทำการบันทึกภาพปรากฏการณ์ต่างๆบุคคลและสถานที่ต่างๆ

3.5 วิธีเก็บและรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มีข้อมูลหลายส่วนที่ทำการรวบรวมประกอบกัน เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้แบ่งการทำงานออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นระยะที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปสำรวจชุมชน เพื่อศึกษาสภาพชุมชนและแหล่งข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และเขียนพหุแม่หมอบเพื่อทำความเข้าใจและแจ้งวัตถุประสงค์ให้ทราบ สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพภูมิประเทศ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน ข้อมูลส่วนหนึ่งศึกษาจากเอกสารต่างๆ จากหน่วยงานราชการ และอีกส่วนหนึ่งจากการพูดคุยกับผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสที่มีความรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องหลังจากได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนแล้ว ผู้ศึกษาได้สอบถามถึงข้อมูลที่เน้นที่ตัวบุคคล ได้แก่ กลุ่มหมอบพื้นบ้าน กลุ่มชาวบ้านที่ใช้พืชสมุนไพรในปัจจุบันและผู้รับการสืบทอด โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ระยะที่ 2 หลังจากที่ได้ข้อมูลมาส่วนหนึ่งจากระยะที่หนึ่งแล้วจึงได้นัดหมายผู้ให้ข้อมูลเพื่อทำการสนทนากลุ่มในประเด็นต่างๆ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อในชุมชน ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องนำเทคนิคต่างๆ เข้ามาช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น เช่น การทำปฏิทินฤดูกาลในเรื่องของพิธีกรรมความเชื่อ การเกษตรในรอบ 1 ปี หรือ การทำแผนที่เดินดิน เป็นต้น ในส่วนของการสัมภาษณ์จะมีการสัมภาษณ์ในประเด็นต่างๆ เช่น วิธีการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการรักษาสุขภาพรวมถึงการรักษาอาการเจ็บป่วย วิธีการในการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของการใช้สมุนไพรในชุมชน วิธีการในการอนุรักษ์พืชสมุนไพร ส่วนการสำรวจพืชสมุนไพรมีการสำรวจทั้งในชุมชนและในป่ารอบชุมชน เป็นการสำรวจแบบสุ่ม เริ่มจากการเดินสำรวจในสวนสมุนไพรของแม่หมอบ สวนสมุนไพรในหมู่บ้าน และป่าบริเวณรอบๆ หมู่บ้านตามลำดับ โดยมีชาวบ้านเป็นผู้ร่วมรับฟังการบรรยายด้วย โดยพหุแม่หมอบจะสอนในเรื่องสมุนไพรทั้งชื่อภาษาม้ง, คุณสมบัติ, ส่วนที่นำมาใช้, วิธีที่ใช้, สถานที่ที่พบ, และประเภทของพืชสมุนไพร หากมีพืชสมุนไพรบางชนิดที่ชาวบ้านทราบ ชาวบ้านก็จะอธิบายให้นักศึกษาได้ทราบข้อมูล ในส่วนของการเก็บข้อมูลของพืชสมุนไพรแต่ละชนิดโดย จะมีการเขียนคำอ่านของพืชสมุนไพร ถ้ารูปพืชสมุนไพร เก็บข้อมูลโดยละเอียดของพืชสมุนไพร เป็นต้น ส่วนชื่อภาษาม้งและคุณสมบัติที่เป็นภาษาม้ง จะมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านพงษ์เทพ แซ่เฒ่าช่วยบันทึก เนื่องจากนักศึกษาไม่มีความชำนาญในเรื่องของภาษาม้ง

โดยในการสำรวจพืชสมุนไพรแต่ละชนิดชาวบ้านเป็นผู้ร่วมฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยซึ่งเป็นข้อดีที่ช่วยในด้านข้อมูลให้แก่นักศึกษาที่จะต้องรวบรวมข้อมูลในเรื่องพืชสมุนไพรในครั้งนี้ และในระยะที่ 2 นี้ นักศึกษาได้ใช้เวลาในช่วงนี้เข้าออกชุมชนเป็นระยะๆ เพื่อเก็บข้อมูลจากชุมชนในประเด็นต่างๆ และเพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงพอสามารถนำมาวิเคราะห์และประมวลผลได้อย่างสมบูรณ์

3.6 การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาจะทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ ความครบถ้วน และครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ โดยอาศัยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า(Triangulation) ซึ่งมีวิธีการศึกษาดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มาซึ่งประกอบด้วย เวลา สถานที่ บุคคล แล้วคิดว่าถ้าข้อมูลที่ได้นั้น ต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคล ในการให้ข้อมูลนั้นจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากข้อมูลที่ได้นั้นเหมือนกัน หรือซ้ำกัน ผู้ศึกษาถือว่าข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลจริงและน่าเชื่อถือได้

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้ศึกษาจะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ควบคู่กับการซักถาม สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ

3.7 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นเชิงพรรณนา หลังจากรวบรวมข้อมูลแล้วนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่และนำมาสังเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้ และนำมาเขียนรายงานเชิงพรรณนาโดยแยกประเด็นการวิเคราะห์ ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนที่ศึกษา ในประเด็นนี้ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในส่วนความเป็นมาของชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชนข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้าน โดยหลังจากได้ข้อมูลในแต่ละครั้งจะมีการจดบันทึก

ตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และวิเคราะห์ โดยการแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ เชื่อมโยงตามกรอบแนวคิดและตัวแปรและนำข้อมูลที่ได้แต่ละครั้งมา วิเคราะห์ซ้ำ จนได้ข้อมูลครบถ้วนจึงนำมาสรุปตีความ สร้างข้อสรุป อุปมัย (Induction) จนกระทั่งมีความมั่นใจในข้อมูลก่อนเขียนรายงาน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาการวิจัย โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการจัด สันทนาการกลุ่ม และการสำรวจโดยจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้ตามประเด็นศึกษา และนำมาวิเคราะห์ สร้างความสัมพันธ์ในประเด็นกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของ พืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้าน ตลอดจนการจัดการประโยชน์ การบำรุงรักษาและการจัดการ ความหลากหลายของพืชสมุนไพรตามธรรมชาติและการจัดการพืชสมุนไพรเพื่อนำมาปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ ทดแทนการสูญพันธุ์ เพื่อการบำรุงรักษาพันธุ์ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยจำแนกเป็น

2.1 ภูมิปัญญาด้านวิธีการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร

- การจัดการแบบดั้งเดิม
- การจัดการแบบเป็นทางการ
- การจัดการแบบผสมผสาน

2.2 ภูมิปัญญาด้านกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืช สมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้ง

- ภูมิปัญญาด้านการรับรู้
- ภูมิปัญญาด้านการเรียนรู้
- ภูมิปัญญาด้านการส่งสมความรู้
- ภูมิปัญญาด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้
- ผลของสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรเพื่อ

การรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้ง

2.4 ปัจจัยมีอิทธิพลต่อกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของ พืชสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าม้ง

ปัจจัยภายใน

- วิธีชีวิตความเป็นอยู่ การเคารพผู้อาวุโส การอบรม สั่งสอน พิธีกรรม ความเชื่อ

ปัจจัยภายนอก

- ความเชื่อค่านิยมสมัยใหม่และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ วิธีปฏิบัติตามวัฒนธรรมสมัยใหม่